

OBSTRUCTIÓ

és

CLOTURE.

CSORBA FERENCZ.

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT

Két év előtt *Parlamentari vitáink szabályozása érdekében* cím alatt egy cikket írtam a *Budapesti Szemlé-be*, a melyben rámutattam arra, hogy Angliában; — a Parlamentarismus szülőházájában — valamint az észak-amerikai Unióban — liberalismus és a demokratia classicus földjén — a parlamenti működést a «cloture» korlátai szabályozzák és biztosítják.

Akkoriban e cikkem úgyszólva csak elméleti érdekű volt.

Magyarország közvéleménye ugyanis — nyilván a történeti múltban gyökerező tradíciók hatása alatt — a minden korlát nélkül való szólásszabadságban a parlamenti szervezet egyik becses corollariumát szokta volt látni, a melyet annál kevésbbé lett volna hajlandó el ejteni, mert a tapasztalat szerint, e szabadságnak, — egy régen történt és némileg talán külön megítélés alá vehető esetnek kivételével — még soha sem volt messzebb menő következménye, mint hogy egyes törvényhozási tárgyaknak elintézése késedelmet szenvedett.

A közigazgatási javaslat felett lefolyt vita azonban megváltoztatta a tapasztalat ez eredményét, és nyilvánvalóvá tette, hogy e szabadsággal visszaélve a kisebbség — a Parlamentarismus alapelveinek ellenére — normális körülmények között is, végkép megakaszthatja a többség akaratának érvényre emelkedését.

Magával e javaslattal szemben nem akarok e helyen sem pro, sem contra állást foglalni, de az obstructióra nézve meggyőződésem, hogy e jelenség, hason alakban való ismétlődés esetén — egyéb hátrányos következményeit nem tekintve — súlyosan compromittálná, sőt végfolyamatban veszélyeztethetné is a parlamentarismust.

A közvélemény úgy látszik immár hasonlóan érez, és nem egy jel mutat arra, hogy foglalkozni kezd e baj orvosszereivel.

Ily körülmények közt az a hit támadt bennem, hogy az eszmék tisztításához hasznosan járulok hozzá, ha a szóban forgó tárgyra vonatkozó ezen dolgozatomat külön kiadásban közzéteszem.

Budapesten, 1891 október 1.

CSORBA FERENCZ.

A magyar képviselőház az idén* a folyó évi költségvetés tárgyalását június havában fejezte be, a midőn a kormány a költségvetésben megszavazott hitel nagy, sőt legnagyobb részét tényleg már elköltötte volt.

A költségvetéssel együtt a honvédelmi, pénzügyi és az új kereskedelmi miniszter tárczájának ügkörébe tartozó néhány nagy fontosságú törvényjavaslat is lekéselt néhány hónappal a napirendről.

Hogy az évi költségvetésnek az év középső szakában való tárgyalása nem egyezik meg az igazi alkotmányossággal, és hogy az említett törvényjavaslatok hosszas késlekedése fontos állami és magán érdekekre sérelemmel járt — azt hiszszük — épen oly kevésbé igényel fejtegetést, mint azon körülmény, hogy mind e késlekedések tulajdonképeni oka a véderőről szóló

* T. i. 1889-ben.

törvényjavaslat fölött való vitának mód nélküli elhúzódásában állott.

A nemzet zöme és abban hihetőleg azok nagy része is, a kik e vita elhúzódásának közvetlen okozói voltak, bizonyára érezték a késeltetés hátrányait és bizonyára köztük is voltak többen, a kiknek igaz hazafiúi lelkében meg-megvillant az eszme, hogy, legalább a jövőre nézve, jó volna módot találni, a mely mellett — a kisebbség alkotmányos jogainak és általában a Parlamentarismus valódi jellegének csonkítása nélkül — elejét lehetne venni annak, hogy a törvényhozás menete más alkalmakkor is hason fönnakadást szenvedjen.

Ily módok föltalálásának szükségét különböző időkben más parlamentekben is érezték, s e szükségnek többnyire első sorban is az által igyekeztek eleget tenni, hogy megszorították az évi ülések számát és a napi ülések óratar-tamát, majd pedig egyes kevésbé fontos és nem szorosan törvényhozói jellegű teendőket a parlament ügyköréből a kormány ügykörébe utaltak. Mikor aztán mind ez nem bizonyult

elegendőnek, mint egyetlen célirányos os hatályos eszközhöz, a házszabályok módosításához, és végső sorban a *clôture* alkalmazásához folyamodtak.

Az ülések számának és tartamának meghosszabbításában álló módot — a mely mellett a legtöbb képviselő vagy a házban, vagy a házon kívül lesz hanyag hivatásának teljesítésében — már is alkalmazásba kezdtük venni. E mód csak palliatív gyógyszert képez, és csak utólagosan, fölötte korlátolt mérvben, és kis időközön át alkalmazható.

A másik módra, a mely a képviselőház ügykörének apasztásában áll, mi nálunk — a hol ez ügykör más alkotmányos államok parlamentjének ügyköréhez viszonyítva, úgy is csaknem oly szűk, a milyen csak octroyait alkotmányokban szokott lenni — gondolni sem lehet.

Marad a harmadik mód: a házszabályok módosítása esetleg a *clôture* alkalmazása.

De vajon az egyes viták és esetleg az egyes szónokok fölszólalásának időbeli korlátolása — mert az elnöki hatalom esetleges növelésén és hatályossá tételén kívül szükségszerűleg ebben

álna, a módosítás lényege — összhangba hozható-e az alkotmányossággal, a parlamentarizmussal, a liberalizmussal, a democratiával, szóval mind azon eszmékkal, a melyeket a parlamenti működés vezéreszméiül szeretünk és akarunk tekinteni, és a melyek részére történt minden térfoglalást méltán egyértelműnek tartunk az emberiség haladásával ?

Czélunk, e sorokban ismertté tenni azt, hogy Angliában és különösen az éjszakamerikai Unióban — mely államokat mindezen eszmék élő megtestesítőiként szoktunk tartani — e szabályok a képviselőház ügyrendjének fontos részét képezik, s hogy ott azokat a közfelfog gyakorlati tapasztalat alapján, célirányosnak tartja.

Ezeknek vázolásával kitűzött föladatunkat befejezettnek fogjuk tekinteni. Concret javaslatot arra nézve, hogy miben álljon mi nálunk a házszabályok ily irányú módosítása — nem fogunk tenni. — E concret javaslatoknak — hogy igazán célirányosak legyenek — úgy vagyunk meggyőződve — a parlament légkörében kell megfogamzaniok és ott kell megérle-

lődniök. Az irodalom főadata csupán csak e fogalmazás és érlelés elősegítése lehet.

Az angol parlamentben a clôtüre intézményét a liberális, sőt demokratikus program szerint haladó Gladstone mint kormányelnök kezdeményezte és juttatta érvényre 1882-ben.

Mai szigorított alakját a clôtüre Angliában az 1887-ben és 1887-ban eszközölt módosítások alapján nyerte.

Mielőtt azonban a clôturet — a korlátoló házszabályok legtokéletesebb fejlődményét — ismertetnők, a fejlődésnek föltüntetése és a később mondandóknak kellő megértése céljából, úgy hiszszük, célirányos és helyén való lesz, ha előbb az angol parlament önmagában is érdekes ügyrendjének tárgyunkra vonatkozással levő jellemző részeire vetünk egy futó tekintetet.

Az ülés kezdete délután négy órakor van.

A ház káplánja három imát mond : egyet a királynőért, egyet a királyi családjáért és egyet a képviselőkért, hogy azok «előítélet, kedvezés és pártszenvédély nélkül tárgyalják az ügyeket». Ez mindössze tíz perczig tart.

Ekkor az elnök megnyitja az ülést és kezdetét veszi a *private business* vagyis a vasúti, gáz- és vízvezeteki társulatokat, továbbá a városokat és egyes vállalkozókat illető azon szabályzatok tárgyalása, melyek a continensen mindenütt a kormány ügykörébe, Angliában azonban — a parlament kormányzói hatalmának megfelelően, a viszonyok történeti alakulásából folyólag — legalább ez idő szerint még, a parlament jogkörébe tartoznak.

Ez úgynevezett magántörvények — *private bill* — tárgyalása elvileg ugyanazon szabályok szerint megy végbe, mint a köztörvényeké.

A reájok vonatkozó javaslatokat is bizonyos meghatározott időközökben három ízben kell fölolvasni. Az első két fölolvasás azonban ezeknél tényleg mindig csak abból áll, hogy a ház kijelenti, miszerint a javaslatot fölolvasottnak tekinti; — a mely kijelentéshez, a második fölolvasás alkalmával, azon mindenkor vita nélkül hozott határozat járul, hogy a javaslat tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik az illető szakbizottságnak.

A szakbizottság pontról pontra végig tár-

gyalja a javaslatot, meghallgatja az illető feleket, sőt ha jónak látja, szakértőket is, és az e tárgyalás alapján készített jelentésében indítványt tesz a háznak, mely szerint az illető private bill eredeti szövegében vagy bizonyos módosítással elfogadandó vagy visszautasítandó volna.

A ház azután, a tényleg ismét, nem fogantósított harmadszori fölolvadás alkalmával, az állandó szokásnak megfelelően, úgy szólva mindenkor a jelentés értelmében és vita nélkül hozza meg határozatát.

Különben vitára e magántörvényeknél nem is igen volna idő, mert e magántörvények száma, Anglia gazdasági életviszonyainak magas és folyton emelkedő fejlettsége következtében, rendkívül nagy — a tárgyalásukra engedett idő pedig rendkívül csekély.

A háznak ugyanis, a házszabályok áthághatlan rendelkezése szerint, pontban fél öt órákor, vagyis húsz perczzel az ima befejezése után, már a *public bussineszhez* vagyis tulajdonképi törvényhozói teendőihez kell fognia.

E teendők sorában mindenek előtt a kérvények állanak.

A kérvények tárgyalása szükségszerűen szintén csak rövid ideig tarthat, és rendszerint tényleg alig vesz egy-két percet igénybe, mert az egész tárgyalás legtöbbször csak abból áll, hogy a kérvényt benyújtó képviselők — a kiket előzetes jelentkezés alapján az elnök hív föl — a nélkül, hogy tényleg egy szót is szólnának, a kérvényezőik nevének és a kérvény tárgyának megjelölését tartalmazó papírszeletet küldenek a hírlapírók karzatára, s a kérvényt az elnöki emelvényről lefűgő börtáskába helyezik.

Az ekkép benyújtott kérvények néhány napig az esetleg betekinteni akaró képviselők rendelkezésére állanak — azután pedig a kérvényi bizottság elé kerülnek, a mely bizottság a fontosabbakat egész terjedelmökben, a kevésbé fontosakat pedig kivonatosan kinyomatja, s e nyomtatványokat rövid alakszerű jelentésével a ház tagjai közt hetenként kétszer szétosztja.

E jelentések szétosztásával a kérvények tárgyalása teljesen be van fejezve, s a kérvé-

nyek végleg el vannak intézve, mert fölolvásásuk, szóbeli tárgyalásuk és az e tárgyalás alapján való határozat hozatalának már 1842 óta csak a ház kivételes engedélye alapján lehet helye.

1842-ig a kérvények az angol parlamentben is körülbelül úgy tárgyalattak, mint ma mi nálunk. Az ilykép való tárgyalás azonban fölötte gyakran aránytalan sok időt vett igénybe, a mi aztán a házat a vázolt és egyéb, a clôture-re kevésbé vonatkozó, szigorító szabályok megalkotására indította.

Ez utóbb említett korlátoló szabályok közül megemlítjük, hogy minden kérvénynek a benyújtó és a kérvény tartalmáért felelős képviselő ellenjegyzésével kell ellátva lennie, továbbá, hogy oly kérvények, a melyek, bár közvetve, a kincstár megterhelését kívánják, csak akkor fogadhatók el, ha a korona által ajánlottak.

Érdekes, hogy e szabályozás ideje óta a kérvényezési jog jelentősége és gyakorlati értéke Angliában nem csak, hogy nem apadt, hanem— a mint ezt az angol parlamenti és társadalmi életnek a lefolyt évszázadon át való

történetére vetett egy futó pillantás nyilvánvalóvá teszi — kétségtelenül rohamos módon növekedett.

A közfigyelmet, — a minek felköltésén túl a kérvény közvetlen helyes célja a parlamenttel szemben nem mehet — a tapasztalás szerint a kívánt mértékben fölkelte a népképviselői parlamentek működésének kiegészítésére hívott sajtó, a melynek a képviselőivel a kérvény, a mondottak szerint, mindig közöltetik.

Ekként a parlamentnek — a mely nem keletkező eszmék és törekvések érlelésére, hanem már megérett és törvényjavaslat alakjába öltötetett eszmék és törekvések szentesítésére van hivatva — e révén is sok becses ideje van megmentve arra, hogy tulajdonképeni teendőjét, a köztörvényhozást, alaposabban végezhesse.

A kérvények letárgyalása után, tehát kevéssel fél öt után, következik *notices of motion*, vagyis az interpellation a határozati- és törvényjavaslatok bejelentése.

A magán iniciatívából eredő ily bejelentésekre vonatkozólag, már régi időtől fogva, kettős korlát is áll fönn, az ellen, hogy az ügy-

menet, a bejelentések özönével szemben is, biztosítva legyen.

Az egyik korlát abban áll, hogy a hétfői és csütörtöki napok kizárólag a kormány által készített törvényjavaslatok bejelentésének és tárgyalásának vannak főtartva, és hogy interpellációk szintén csak e két napon tehetők.

A másik korlátot a következő eljárási szabály képezi.

Minden képviselő, a ki határozati- vagy törvényjavaslatot akar benyújtani — a mi Angliában tudvalevőleg nagyon mindennapi jelenség — nevét egy e célra szolgáló, oldalt számokkal ellátott, ívre köteles följegyezni.

Az e névjegyzések által eszközölt előjegyzések megtörténtével a ház egyik jegyzője egy ládikát vesz elő, s abba ugyan olyan jegyű sorszámokat tesz be, mint a milyenek mellett az előjegyzésre szolgált íven névaláírások vannak, azután pedig a ládikából a betett összes sorszámokat eg³enként kihúzza.

A jelentkezett képviselők a sorszámok kihúzásának sorrendjében nyernek jogot, hogy az arra rendelt napokon, egy hó folyamán

belül, határozati- vagy törvény-javaslatukat benyújtásuk. Az egy hó leforgása után a képviselőknek a sorshúzás által megállapított kezdeményezési joga elenyészik, és így, a kire egy hónap alatt nem jött a sor, hogy javaslatát benyújtsa, azt a vázolt módon ismét bejelenteni kénytelen.

A sorshúzás és eredményének az elnök által való kihirdetése után, az arra rendelt napokon, az interpellatiók — *questions* — tárgyalása következik.

Minden interpellatiót előzetesen be kell mutatni az elnöknek, a ki megvizsgálja, hogy vajon a tenni szándékolt kérdés megfelel-e és nem terjed-e túl az interpellatió alapjául fölhozott állítólagos tényéknél ?

Ennek megvizsgálása után az elnök azon interpellatiókat, a melyek e szempontból kifogás alá nem estek, mindenek előtt közli az illető miniszterekkel, azután pedig, nyomtatásban szétosztja azokat a ház egyes tagjai közt, és a szétosztást követő legközelebbi hétfői vagy csütörtöki napon, a nyomtatvány alapján, sor szerint fölhívja az egyes interpellálni szándé-

kozó képviselőket. A fölhívottak egész beszéde mindig csak egy mondatból áll, hogy «kérjük az illető minisztert válaszoljon ... szám alatt tett interpellációjokra» — s a minister rögtön éremileg válaszol.

Az interpellatiók tartalmának szóbeli előadása és szóbeli indokolása, időtakarítás céljából, már rég óta nem dívik.

Ha az interpelláló a válaszszal meg van elégedve, megemeli kalapját (az angol képviselőház tagjai föltett kalappal tanácskoznak), ha pedig nincs megelégedve, röviden kijelenti, hogy e tárgyra föl fogja hívni a ház figyelmét (to call attention).

Ezt 1882 előtt közvetlen az interpellatiók tárgyalása után, tehát a napi rend tulajdonképeni tárgyára való áttérés előtt, mindenkor meg lehetett tenni. 1882-ben azonban a képviselők e joga megszűnt, vagy legalább korlátoztatott, mert a házszabályoknak ekkor eszközölt átvizsgálása alkalmával kimondatott az is, hogy a napirendre való áttérés meggátolásával járó ily nemű indítványoknak csakis a többség kifejezett engedelmével lehet helye.

Ugyanez alkalommal korlátoltatott a képviselőknek 1882-ig fennállott azon hasonló jellegű joga, a melynél fogva a köztörvények tárgyalása előtt bármely napon indítványt tehetek arra nézve, hogy midének előtt valamely közérdekű és sürgős kérdés tárgyalassék.

Ily indítvány 1882 óta csak az esetben tehető, ha ahhoz negyven képviselő előzetesen írásban hozzájárul.

Ha a házszabályok által kívánt e követelményeknek megfelelő indítvány nem tétetett: kezdetét veszi a napirendre tűzött köztörvények tárgyalása.

E tárgyalásra vonatkozólag, a magántörvényeknél mondottak kiegészítésére, fölemlítjük, miszerint a háromszori fölolvast itt is annak kijelentése szokta pótolni, hogy a javaslat fölolvastnak tekintetik.

Az első fölolvast nem egyéb, mint a javaslat bejelentése és céljának ismertetése. Ezt soha sem szokta vita követni.

Az, a mit mi általános vitának nevezünk, a második fölolvast alkalmával megy végbe.

A harmadik fölolvast ismét nem szokott

nagy vitával lefolyni, mert itt rendszerint már csupán csak szöveg-módosítások tehetők.

A tulajdonképeni részletes tárgyalást Angliában a bizottságok végzik.

Ezek vagy meghatározott számú tagokból álló szakbizottságot (select committee) képeznek, vagy pedig a ház valamennyi tagját magokban foglalják (committee of the whole house).

Ez utóbbi bizottság elé különösen a pénzügyi vonatkozású törvények kerülnek, a melyeknél egyébiránt alkotmányjogi kelléket is képez, hogy előzetesen e bizottság által tárgyalattak legyen.

Ezen, a ház valamennyi tagját magában foglaló, bizottság ülése különben lényegileg azonos a ház rendes üléseivel. Különbség közöttük csakis abban van, hogy az ily bizottsági ülésben a ház rendes elnökének, a *speakemek*, helyét a *chairman* foglalja el * és hogy a vitat-

* E bizottsággá alakulás csodálatos conservativismussal megőrzött maradványa a Tudorok- és Stuartok idejében dívott azon szokásnak, a mely szerint a ház tagjai azon czélból, hogy az elnökség vitelével meg-

kozás kevésbé kötött szabályok szerint történik.

Sokszor megesett, hogy azt az indítványt, a mely a szokáshoz híven, a háznak ily bizottsággá való alakulása céljából tétetett, az egyes pártok alkalmul használták föl hosszas meddő viták támasztására.

Ennek elejét veendő, 1882-ben kimondatott, hogy hétfői és csütörtöki napokon az interpellatiók és az esetleges tárgyalás alá került sürgős közérdekű tárgyakra vonatkozó javaslatok letárgyalása után, a speaker a nélkül, hogy a ház a bizottsággá való átalakulást határozati-lag kimondaná, székét köteles átadni a chair-mannak — a minnek következtében aztán a ház eo ipso bizottsággá alakúit.

A cloture vázolója előtt végül megemlítjük még azon régi időktől fogva fönnálló, némileg cloture-jellegű szabályt, a mely szerint szerdai

bízott és rendszerint kémkedéssel gyanúsított királyi biztos jelenlététől meneküljenek, alakszerűleg berekesztették az ülést, de azért tényleg mindannyian együtt maradtak, hogy tovább tanácskozzanak (exclusion. of the kings emissary and spy).

napokon, a magán képviselők által benyújtott határozati és törvényjavaslatok tárgyalása csak háromnegyed hatig tarthat.

Az 1882-ben meghonosított *cloture* lényege az elnöknek adott azon fölhatalmazásban áll, a melynek alapján jogában van a vita be-rekesztését, a tárgyalás bármely szakában, indítványozni. E szabályok szerint arra, hogy az elnöknek ily célzatú indítványa határozattá váljék — ha az indítvány ellen szavazó képviselők száma negyvennél többre nem rúgott, 101 — különben és rendszerint pedig 1200 képviselőnek pártoló szavazatára volt szükség.

E szabály 1887-ben módosulást szenvedett, helyesebben, kiterjesztést nyert, kimondatván ekkor, hogy az ily indítvány tételére az elnökön kívül a ház valamennyi tagja föl van jogosítva. Egyszersmind ez alkalommal az elnök részére veto-jog állapított meg, a minek alapján az ily indítványnak szavazásra bocsátását teljhatalmúlag bármikor meggátolhatja, ha azt találja, hogy annak határozattá emelése sértené « a ház főnnálló tárgyalási szabályainak

szellemét, vagy pedig a kisebbségnek alkotmányos jogait»).

1888-ban kimondatott, hogy százegy képviselőnek pártoló szavazata, tekintet nélkül a jelenlevők számára, föltétlenül elegendő arra, hogy a vita berekesztésére irányuló indítvány határozattá váljék.

Ez a clôture intézményének mai állása Angliában

Ezt az intézményt a reactio hozta létre, mondják bizonyosan sokan szíves olvasóink közül, a kik e dolgotunkat e helyig figyelni ökre méltatták.

Igenis a reactio. Reactio az egyes ellenzéki pártoknak és főleg az ír-pártnak a törvényhozás ügymenetét veszélyeztető taktikai ellenében, és reactio egyes bőbeszédű, mindenben dilettáns, legtöbbször csak személyeskedésre, vagy mindenkitől ismert vesszőparipáik kinyargaltatására leső képviselőknek azon végzetes szereplése ellen, a mely a hivatásuk magaslatán álló szakértő elemeket elkedvetleníti a szólástól és legfőbb okozója annak, hogy nagy fontosságú törvényjavaslatok — a nemzet köz-

vétlen érdekeit osztályainak kárára és a parlament súlyának tetemes rovására — épen legalaposabb tárgyalást igénylő részeikben, megbotráncoztató frivol könnyelműséggel tárgyalatnak.

Hogy azonban e reactio Angliában a clôtureben nem oly intézményt hozott létre, a melyet e szó politikai értelmében reactionarius intézménynek lehetne nevezni, mutatja az, hogy ez intézmény közel egyidejűleg létesült a választói jogosultság messze menő kiterjesztését elrendelő törvénnyel, és hogy az is, épen úgy mint e törvény, ugyanegy programból került ki, sőt ugyanegy embertől, a liberális Gladstonetól, eredt.

Elismerjük, hogy mindez inkább csak alaki érv, de van, nézetünk helyessége mellett másféle érvünk is, és ez azon tapasztalati tényben áll, hogy a mai liberális, sőt demokratikus irányban haladó angol társadalom ez intézménynek rövid időközben immár harmadszor eszközölt szigorítását általában véve nemcsak nem fogadta visszatetszéssel, hanem — legalább, ha az e tárgyban megjelenő számos

újabb hírlapi fölszólalásokból következtetni szabad — Anglia ez időszakait ismét nem idegenkednék e szabályok tovább menő szigorításától sem.

Csak nem rég olvastunk a *Timesben*, egy e lap szerkesztőjéhez e tárgyban intézett hosszabb levelet, a melyben egy angol alsóházi tag egyebek közt azt írja, hogy a civilisatio eszközei a parlamenti ügymenet megakasztásával járó sokbeszédűséggel szemben még távolról sincsenek kimerítve, és javaslatba hozza, hogy kísérelje meg az angol parlament a beszédek számának és tartamának rendszeres korlátozásában álló azon erős gyógyszereket (heroic remedies) meghonosítani, a melyek az amerikai Unió congressusának képviselőházában állnak hosszú idő óta érvényben, s a melyek hihetőleg Angliában is üdvös szolgálatot tennének.

Lényegileg ugyanezt mondja Sir G. Baden-Powel báró alsóházi tag is a *Fortnightly Review* folyó évi márczius havi számában *Obstruction and its cure* cím alatt megjelent dolgozatában, a melyben az Unió képviselő-

házának cloture-jellegű szigorú szabályait, személyes észleletei alapján, kimerítő részletességgel, azon célzattal ismerteti, hogy azok nagy része mint hosszú tapasztalat bizonyosága szerint célirányos szabályok, az angol parlament házszabályaiba vétessenek át.

E dolgozat olvasása támasztotta bennünk az eszmét, jelen sorok megírására.

Az éjszakamerikai Unió alkotmánya az angol alkotmányból fejlődött ki, s a lefolyt, több mint egy évszázadot tevő, idő alatt kölcsönös hatással voltak egymásra. És így nincs csodálkozni való azon, ha a minden utánzástól különben fölötte idegenkedő angol parlamentnek egy előkelő tagja, egyik legelőkelőbb angol folyóiratban, e szabályokat a meghonosítás czóljátával ismerteti.

Mi — a kiknél ily szigorú szabályokra semmi esetre sem lehet ez idő szerint szükség, és a kiknél a parlamenti viszonyok az Unióéval egyáltalában nem hasonlószerűek — természetesen távol állunk attól, hogy e sorokban ez angol dolgozat czéljátát is magunkévá tegyük, de azért nagyon célirányosnak tartjuk,

hogy annak tartalmát dióhéjban megismertessük, mert a clôtüre és az azzal rokon intézkedések alapja és lényege nálunk általában véve ismeretlen vagy — helyesebben mondva — félre van ismerve, és mert kétségtelen, hogy valamennyi parlament közt a demokratikus és liberális Unió congressusának képviselőházában vannak e szabályok a legrégebb idő óta és a legteljesebben kifejlesztve.

Éjszak-Amerikában — épen úgy mint Angliában is — a parlamenti működést «business», vagyis ugyanazon szóval jelölik, a melyet a gazdasági és az üzleti tevékenység megjelölésére használnak.

E «business» kifejezés az Unió congressusa képviselőházának tevékenységére annál is inkább rá illik, mert a képviselőház ott működésének minden részében — csaknem úgy, miként egy gyár vagy bankház — előre meghatározott, hogy úgy mondjuk, üzleti órák szerint kénytelen igazodni.

Ez idő-megszabás — *time tute* — az, a mi Éjszak-Amerikában a képviselőház szabályait legfőképen jellemzi, s a mire leginkább akar-

tuk szíves olvasóink figyelmét e szerény dolgozatunkkal fölhívni.

Az interpellatet a continens minden alkotmányos országában mint a miniszteri felelősség egyik leggyakorlatibb biztosítékát és mint a hatóságok által elkövetett mulasztások és visszaélések egyik leghathatósabb gyógyszerét ismerik, és a legtöbb helyen ez alapon szívesen eltűrik, ha az interpellatiók révén a háznak néha tisztán egyéni avagy csak nagyon korlátoltan közérdekű ügyekkel kell hosszabb időn át foglalkoznia.

Kérdés azonban, ha az interpellatiók özöne — a mint ez az utóbbi években mind fokozódó mérvben a francia kamarában történik — nem órákig, de sokszor napokig tartó vitákat idéz elő, akkor is helyes-e ezen, a közügyek érdekeinek rovására eső, türelem"?

Az Unióban érvényre jutott fölfogás erre azt mondja, hogy nem. Ott különben ez a lehetőség a házszabályok, sőt az alkotmány rendelkezései következtében teljesen ki van zárva.

Az Unió congressusának képviselőházában ugyanis az interpellatiók helyét pótló question-

nél közvetlenül nem is a miniszter, hanem a ház illető bizottsága áll a kérdést tevővel szemben, a mi egymagában is elég biztosítékul szolgál arra, hogy az egész interpellatio szükségszerűleg és kizárólag a tárgy körül forogjon; vagy legalább, hogy banális következtetéseket tenni és minisztereket leczkértetni e réven ne lehessen. Az illető bizottság az interpellatiót mindenkor a háznak azon utasításával veszi át, hogy arra vonatkozó jelentését — a mi természetesen mindig az illető miniszternek a bizottsághoz intézett szóbeli vagy írásbeli felvilágosításán alapszik — meghatározott záros határidő alatt köteles benyújtani.

Ez interpellation úgy szintén az azokra vonatkozó, választ tartalmazó, bizottsági jelentések megtételére hetenként csak egy óra : a hétfői ülés első órája szolgál.

Több idő igénybevételét a ház ügyrendje nem engedi meg. De nincs is rá szükség, mert tapasztalati tény, hogy a vázolt eljárás mellett a rengeteg népességű Uniónak ez egy óra minden ily ügyeinek elintézésére bőségesen elegendő.

Angliában, a mint említettük, azon czímen, hogy a szóba hozni kívánt tárgy nagyon sürgős és közérdekű, negyven képviselőnek, még a mai szigorított házszabályok mellett is, módjában áll ez ügyrendet, a többség akarata ellenére, megzavarni.

Ez eshetőségnek az Unióban legalább azon ügyekre nézve, a melyek leginkább szoktak az ügymenet megakasztásával járó viták fölidezésére alkalmul fölhasználtatni, föltétlenül elejét veszi a házszabályok azon rendelkezése, a mely szerint, már tárgyalat ügyekre vonatkozólag, egyes képviselők a folyamatban lévő ülészak tartama alatt, semmi esetben sem tehetnek indítványt.

De lássuk a *time-rule* tulajdonképeni szabályait.

Az egyik ily szabály az, a mely szigorúan megállapítja, hogy az ülés tartamának minden egyes órája milyen jellegű ügyekre fordítandó.

Az első óra — kivéve a már említett hétfői napot — olyféle ügyeknek van szánva, a melyeneket az angol parlament ügyrendjének vázolásánál *private business* névvel jelöltünk.

A második óra folyása alatt az óriási szerepet vivő bizottságoknak jelentései tárgyaltatnak.

Az e második óra leteltével le nem tárgyalt jelentések elintézése más napra van halasztva, mert a harmadik óra kezdetével a háznak — úgy mint ezt az angol parlament vázolásánál is láttuk — bizottsággá kell alakulnia.

A negyedik és az esetleg ezután következő órában a ház tetszésétől függ, hogy mint valamennyi tagját magában foglaló ily bizottság, vagy pedig mint rendes ülés akar-e működni.

Úgy a rendes, mint a bizottsági ülésekre nézve szabályt képez, hogy azokban, a ház különös engedélye nélkül, senkinek sem szabad egy óránál tovább beszélnie, és hogy minden fölszólaló, elkerülvén minden személyeskedést, szigorúan a tárgyhoz köteles ragaszkodni.

Az elnök kiterjedt hatalmában úgy ezen, mint a legtöbb egyéb házsabály teljes biztosítékkal bír arra nézve, hogy minden esetben és körülmények között, érvényesülni fog.

Különösen nagy jelentőségűnek tűnt föl előttünk az úgynevezett *five minutes rule*,

vagyis azon szabály, a mely megtiltja, hogy valamely szövegmódosításra irányuló indítványnak indokolása öt percznél tovább tartson. Ugyancsak öt perc van megállapítva az ez indítvány ellen, az eredeti szöveg érdekében, esetleg mondott válaszra. E tíz percnyi vitát szavazás követi, a mely szavazás alapján megállapított szövegre nézve, ugyanez idő-korlátolás mellett, további módosítások indítványozásának van ugyan helye, de bizonyára csak nagyon ritka esetben fog akadni ellenzék, a mely a vitát ily fárasztó módon sokáig elhúzni törekedjék, és tényleg sokáig el is húzza.

E szabálylyal hasonszerű jellege van a *limited debaters*, vonatkozó szabálynak, a mely szerint a ház concret esetekben elhatározhatja, hogy bizonyos indítvány csak meghatározott — a mellette és ellene beszélők számára egyenlő két félre osztott — időn, például 20—20 perczen át vitatható.

Az ügyek elintézésének a bizottsági ülések szándékos elhúzása útján való késleltetése ellen is hathatós biztosíték van azon szabályban, a mely szerint a ház az egyes bizottságokat

utasíthatja és rendszerint utasítja is, hogy jelentéseket záros határidő alatt tegyék meg. E szabály nem csupán a szakbizottságokra, hanem a ház valamennyi tagját magában foglaló bizottságra is vonatkozik.

Mind e szabályokat betetőzi azon leghatályosabb szabály, a mely szerint, a ház bármely képviselő indítványára, minden törvényjavaslatnál — és pedig a tárgyalás minden szakában — előre megállapíthatja, hogy az általános vagy részletes vitának meddig szabad tartania. A mint a kitűzött időpont elérkezik, az elnök — habár a szakaszok nagy részére a sor még egyáltalában nem került volna is — szavazás alá bocsátja a javaslatot.